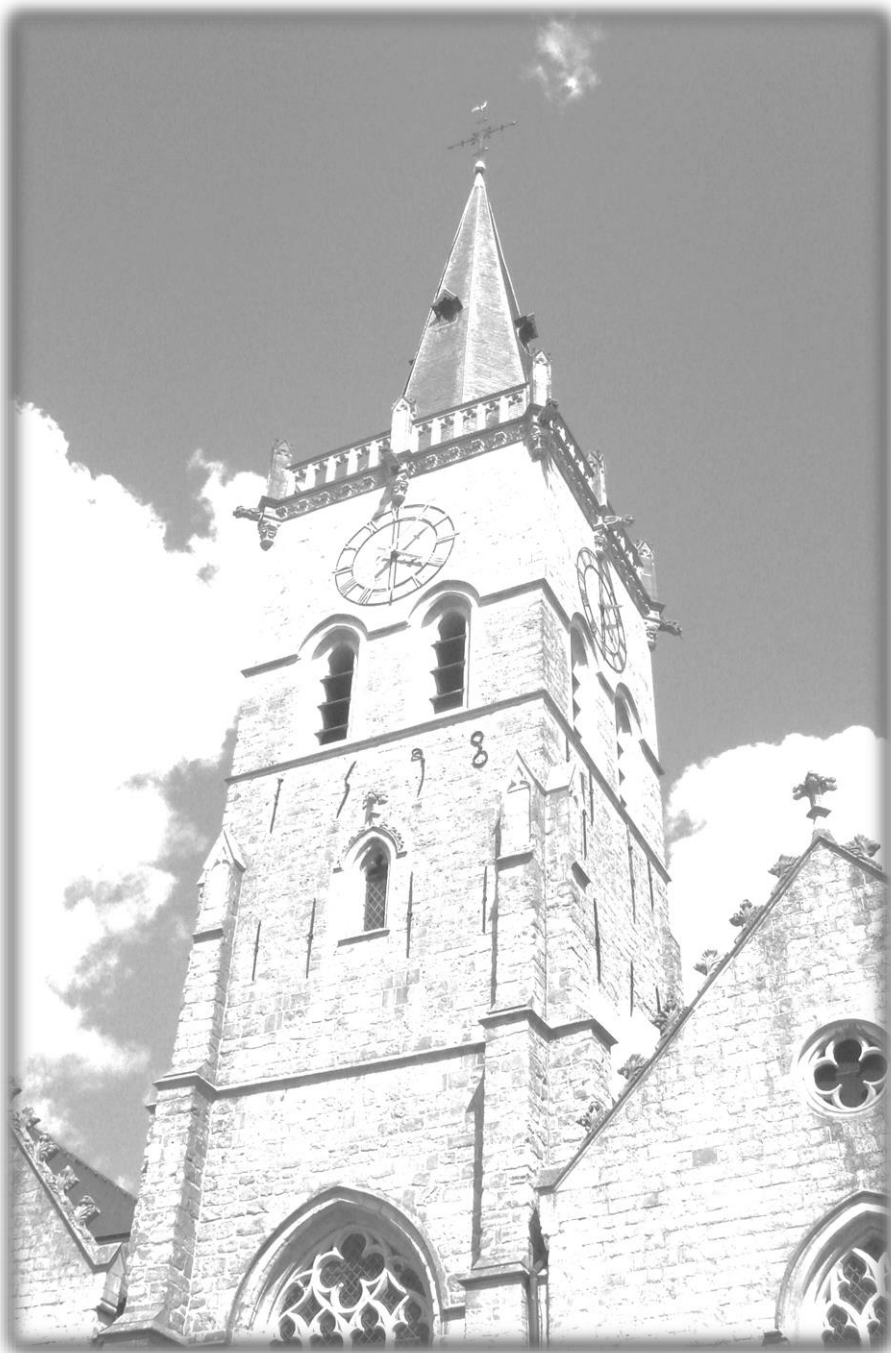

Lede ... zijn klokken en beiaard

Voorwoord

Als onze gemeente één symbool, één herkenningsteken bezit, is dit vast en zeker de toren van de Sint-Martinuskerk.

Een prachtig bouwwerk waar duizenden, tienduizenden, letterlijk en figuurlijk naar opkijken en opgekeken hebben.

Een statige toren die van heinde en verre te zien is als een baken, als een merkteken van de plaats waar wij wonen.

Hij laat ons met zijn klokkengelui meeleven in de vreugde en het verdriet van de mensen om ons heen.

Zijn beiaardklanken doen ons verheugen en verblijden, maar kunnen ons tevens, bij bepaalde levensmomenten, droevig en ingetogen maken.

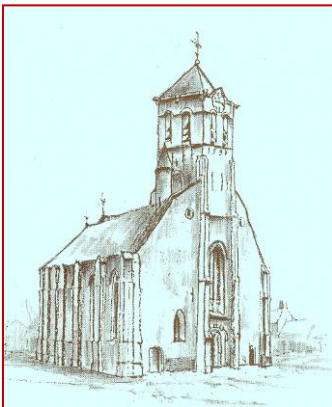
'Lede ... zijn klokken en beiaard' een zoveelste parel van onze eigen geschiedenis.

Oudste Geschiedenis – 1463 - 1671

Met de nodige goedkeuring van de plaatselijke Leedse heer, Jan Van Erpe, werden in 1463 door '*Jan De Klokgieter*', Jan Zeelstman van Mechelen vier nieuwe klokken gegoten. Het brons, 3226 pond koper, werd aangekocht bij Sibrecht Van Roden te Brussel. Daarnaast werd 1608 pond klokspijs bij de kerkmeesters van Sint-Martinus te Aalst aangekocht en 820 pond klokspijs van de klokkengieters zelf. De klokken werden versierd met een zegel waarop '*de Nootgods staende*'. Het kerkhof, dat rond de kerk lag, werd gebruikt als gietplaats. Door de uitbreiding van het aantal klokken was het nodig om '*het beelfroot te widene*' (= de klokkentoren te vergroten).

In 1535 was reeds een beiaard aanwezig in de kerktoren van Lede. '*ghegheven Jan De Rick van dat hij maeckte aen die groote clocke en aen die noenclocke aen elc een wiel om mede te luydenen. Ende van een beelfroot daer die scellen op hangen souden ende daerinne die scellen te wendene*' voor de som van 21 pond 9 schellingen 6 deniers.

In 1538 werden belangrijke herstellingswerken uitgevoerd aan de klokkentoren of het '*belfroot*'. '*Jooris Betten ende zijne medegheselle*' maakten een bestek op waarvan de kerkmeesters eens goed moesten slikken wanneer ze het onder hun ogen kregen. Het zou een zware financiële opgave worden. Om wat klaarheid in deze zaak te scheppen werd advies gevraagd aan Pieter De Ronde uit Dendermonde '*omme te visiteren ende te besiene oft douwe beelfroot niet hulpelic en ware*'.

Uiteindelijk verklaarde hij zich bereid het '*oude beelfroot*' te herstellen en er de '*scellen*' te hangen, terwijl de klokken zouden worden overgebracht in een '*nieuw beelfroot*'.

In 1569 hergoot meester klokkengieter Jacob Waeghenmaekere uit Mechelen voor de som van 3 pond 10 schellingen 5 groten de '*cleender schelle*'. Enige tijd nadien waren dringende herstellingswerken nodig voor '*het beelfroot*'.

Deze werken werden uitgevoerd door Jan De Herde alias Castielgie, in 108 dagen. Hij vroeg hiervoor 20 pond 19 schellingen 1 groot. Hier in de kerkrekeningen is sprake van het *'beelfroot'* en *'tcleen beelfroot'* waaruit blijkt dat er dus twee waren, tenzij de ene zich boven de andere bevond, zoals volgende tekst uit de kerkrekeningen van 1572 - 1573 laat vermoeden : *'dhoude beelfroot van den torre ende hedt nieuwe daer boven'*. De schaliën van de toren werden gelegd door Adriaen Stoppelere, schaliedekker uit Dendermonde voor de som van 5 pond 13 schellingen 9 groten met daar bijhorende 2 pond 14 schellingen 10 groten voor de schaliën, verder van lood en van hout.

Twee jaar later, in 1575, werd Lieven tSmet, horlogemaker uit Erwetegem belast met het grondig herstellen van de torenuurwerken ontving *'voort maeken van der alfhuere ende oock voor de reparatie vanden weercke'* 7 pond 10 schellingen groot.

Na de opeising van de klokken in 1576 was men in Lede genoodzaakt de mensen naar de kerk te roepen met een hoorn. Pieter De Hondt deed dit *'met tblazen van (den) hooren in het opperste van (den) torre'*. Een oud wagenwiel deed dienst als klok wiel.

Tegen het einde van de 16de eeuw, in 1592, werd bij Jacob Van Larebeque uit Gent een klok van 521 pond aangekocht voor 27 pond 13 schellingen 6 groten 9 deniers. Jooris De Smet eveneens uit Gent zorgde voor de klepel en het nodige ijzerwerk. In hetzelfde jaar werd de klepel in de klok gehangen met een witte leren riem.

In 1598 liet men een gebarsten klok hergieten bij Pieter Vanden Gheyn te Mechelen voor 12 pond 13 schellingen 4 groten. De nieuwe klok werd op 7 februari 1599 geconsacreerd.

◀ voorbeeld klok gegoten door Pieter Vanden Gheyn.

Ondertussen was men bezig met de uitbreiding van de beiaard zodat men na enige tijd over een volwaardig klokkenspel kon beschikken, dat aanvankelijk met hamers en vanaf de 16de eeuw met het nog steeds gangbaar stokkenklavier werd bespeeld. De toenmalige Europese toonaangevende Vlaamse muziek-cultuur heeft de instrumentenbouw sterk bevorderd.

Antwerpen was toen *'the place to be'* op het vlak van orgel- en klavecimbelbouw en Mechelen werd het *'Mekka'* van de klokken- en beiaardkunst.

Heel de evolutie van de beiaard heeft plaats gevonden in wat men toen noemde de *'Zeventien Provinciën'*. Wie de *'founding father'* was van de beiaard kan echter niet gezegd worden. Er zijn heel wat theorieën die men naar voor kan schuiven.

Feit is dat het ontstaan te zoeken is bij de Vlaamse steden want de Bourgondische periode was voor deze steden een echte bloeiperiode.

In 1480 maakte een Antwerpse monnik een rijmkroniek waarin het volgende voorkwam :

*'Het beyaerden men tant(werp)en eerst vernam
Dwelck door eenen sot van aelst eerst op quam'*

Dit rijm begon een eigen leven te leiden en rond 1550 dook deze *'sot van Aelst'* op in de beiaard- en de stadsgeschiedenis van Aalst.

In Aalst schoof men eeuwenlang *'eene sot van Aelst'* naar voor als de uitvinder van het beiaardspelen. Het is pas in de 20ste eeuw dat men beseftte dat deze bewering niet gebaseerd was op historische feiten. We moeten deze *'sot van Aalst'* dus verwijzen naar het rijk van de mythes. Aangezien Aalst een naburige stad is vermelden we deze evenwel nog.

Terug naar de geschiedenis van de beiaarden. Algemeen beschouwt men het jaar 1510 als de geboorte van de beiaard.

In dat jaar zou men Jan Van Spiere in Oudenaarde een bepaalde som betaald hebben voor *'een clavier in torrekin om te beyaerdene'*, in het toenmalige stadhuis. Dat klavier bespeelde toen 9 klokken. Het werd de eerste beiaard in België en wellicht in de wereld.

◀ Stadhuis te Oudenaarde (gebouwd in 1529).
In 1894 werd de beiaard overgebracht naar de
Sint - Walburgakerk.

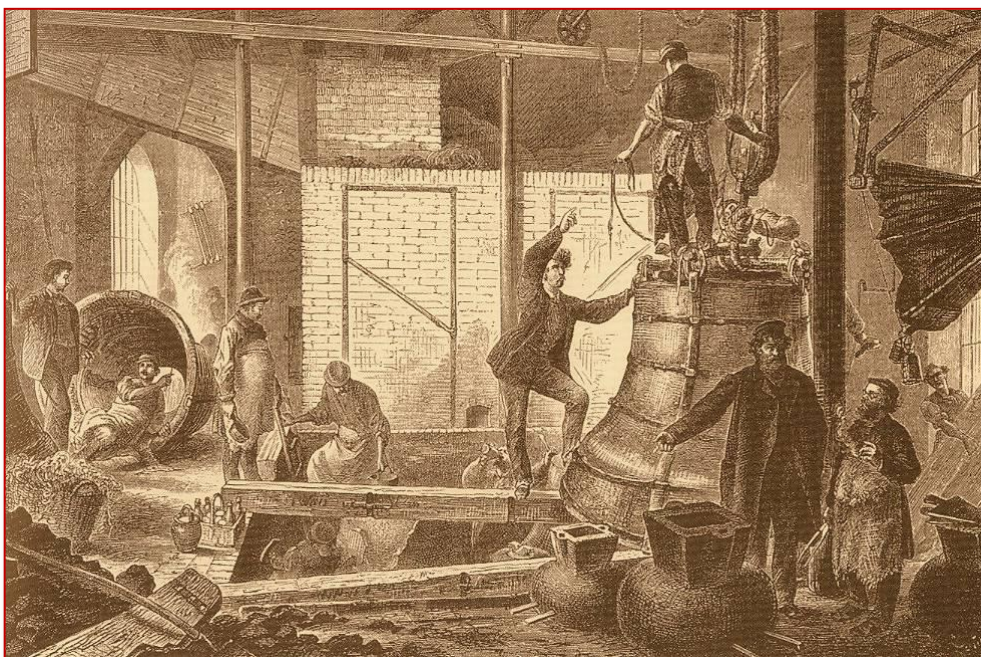
Sinds het 'ontstaan' werd er aan de beiaarden bijna niets meer veranderd. De klokken werden nog altijd bediend door middel van stokken en pedaaltoetsen. Vrij vlug moet het bespelen van de klokken in een kerktoeren overgeslagen zijn naar de klokken van een stad of gemeente.

Aangezien de kleine klok in Lede niet meer voldeed, werd in 1634 een overeenkomst afgesloten met de Antwerpse klokkengieter Jan Tondeur, voor het maken van een nieuwe grote klok. Deze werd in Lede gegoten. Voor het klokspijs en het rood koper werd beroep gedaan op Michiel Van Laere.

In 1657 werd de kleine klok in Lede hergoten door Jan Lefevre voor 17 pond 16 schellingen 8 groten.

In deze periode beschikte men in Lede in 1671 nog maar over 1 ongescheurde klok. Daarom werd contact genomen met Claudius Humblot.

Hij zou in 1673 ter plaatse nieuwe klokken gieten. De kerk betaalde 283 pond 9 schellingen 2 groten voor klokspijs aan Reynier Van den Steene, voor 1100 pond klokspijs aan Johan Michiels, 113 pond 14 schellingen groot, aan Petrus Limen voor klokspijs 9 pond 18 schellingen groot en voor rood koper 17 pond 19 schellingen groot, voor het vervoer van 2950 pond klokspijs van Brussel naar Aalst 6 pond 12 schellingen 10 groten, aan de klokkengieter 18 pond groot en ten slotte voor het ophangen van de klokken 4 pond 8 schellingen groot.

◀ Klokkengieterij
midden 19de e.

Lief en leed van onze Klokken – 1689 - 1879

Men had in Lede geen geluk met de klokken. In 1689 was men tot de bevinding gekomen dat de grote klok gescheurd was en dat deze moest hergoten worden.

Naar aanleiding van de oorlogsomstandigheden bleef men het werk maar uitstellen tot in ... 1700. Pas dan ging men aan Paesschier Maillaert vragen voor het hergieten van maar liefst 3 klokken. Het bleef dus niet bij één klok !

Meester Pieter Aleyt, timmerman, hing op 2 februari 1702 *'het cleyn clockxken opt clijn thoreken'*. In 1708 werd een eerste reglement uitgevaardigd op het luiden van klokken in de Sint-Martinuskerk.

Iets meer dan tien jaar later, in 1713, werd de middelste klok hergoten door meester Alexius Julien, klokkengieter te Lier. *'Contant ter leveringhe te betaelen aenden gemelden Alexius Julien de somme van 300 gulden wisselgeldt ende eene pistole in spetie voor sijn huijsvrouw, boven sijne theiringe die hij naer reden sal commen doen in 't sien hangen ofte de selve clocke 't herstellen'*. Naast de naam van de klokkengieter, droeg de klok het inschrift : *'S. Martine, ora pro nobis'* en het wapen van de markies.

De grootste klok in de kerk van Lede werd in 1730 hergoten door Ignatius De Cock voor de som van 15 pond 18 schellingen groot.

Eveneens kwamen naast het wapen, ook de titels van de markies - in het Frans - op de klok te staan plus de naam van de klokkengieter. De klok werd in Lede gegoten en door Pieter Baeyens teruggeplaatst.

Deze laatste ontving de som van 5 pond 16 schellingen groot voor het afhaken van de gebarsten klok en voor het ophangen van de nieuwe klok. Op 4 december 1730 kwam een tweede reglement in Lede op het luiden van de klokken.

Een andere belangrijke speler op de klokken- en beiaardenmarkt was Joris du Mery (1715-1784). Hij werd geboren in Hove (Henegouwen) en begon in 1736 een klokkengieterij in Antwerpen.

Later zou hij verhuizen naar Brugge en van daaruit de Vlaamse markt overspoelen met zijn klokken.

Met de Leedse klokken zou het weer de verkeerde kant uitgaan. Nu waren er twee gebarsten. Om zich te kunnen beredderen had men in 1786 een nieuwe klok besteld bij **Georges du Mery** voor de som van 2.903 gulden. Het gewicht werd bij contract van 25 oktober 1786 bepaald op ongeveer 7.000 pond.

Ondertussen was men de pastoor aan het beschuldigen dat de grote klok gebarsten was op Allerzielen 1785 '*met het forsig luyden*'.

De pastoor liet deze klok samen met de kleinste tot één hersmelten, zonder de wethouders te raadplegen. De wethouders waren met deze handelswijze alles behalve tevreden want men vreesde dat de toren deze zware klok niet zou kunnen dragen.

Klokkengieter du Mery beloofde dat hij de nieuwe klok zou komen leveren in juni 1787. Op 9 juli 1787 bestelde de pastoor een tweede klok van ongeveer 700 pond.

De pastoor liet op de grote klok het volgend opschrift aanbrengen '*Ora pro nobis Virgo Dolorosissima*' (Bid voor ons Allerbedrukste Maagd) en op de kleinere klok '*Ora pro nobis sancte Martine*' (Bid voor ons heilige Martinus). Op beide '*sub auspiciis Excellentissimi Domini Emmanuelis de Bette, marchonis de Lede atque Reverendi ac eruditissimi Domini Jacobi Grenier, pastoris et personae ejusdem Lede. Me fecit Georgius De Mery. Brugis anno 1787*' (Onder het gezag van zijn excellentie de heer **Emmanuel de Bette**, markies van Lede en van eerwaarde en zeer geleerde heer Jacob Grenier, pastoor en persoon van hetzelfde Lede. Georgius du Mery goot mij. Brugge ten jare 1787).

Leuven werd in de 18de eeuw een belangrijk klokkengieterscentrum. Dit was te danken aan de familie Vanden Gheyn. Ze waren eerst actief in Mechelen als klokken- en beiaardgieters.

◀ **Inscriptie Vanden Gheyn**

Met de dalende levensstandaard in die stad verhuisden ze naar Sint-Truiden en Tienen.

De Tiense Andreas Franciscus Vanden Gheyn verhuisde in 1727 naar Leuven. Hij had van Leuven de opdracht gekregen om een nieuwe beiaard te gieten. Rond 1730 overleed hij en liet een weduwe en twee kleine zonen, namelijk Matthias en Andreas Josephus achter. Met de hulp van haar schoonbroer, pater Alexiaan Peter Vanden Gheyn, konden ze de gieterij gedurende 20 jaar in leven houden totdat de jongste zoon Andreas Josephus Vanden Gheyn de zaak kon beheren. Hij goot zijn eerste klok in 1751. Dit zou de start zijn van zijn reputatie als de grootste klokkengieter die ons land gekend heeft. Hij vervaardigde 23 beiaarden waarvan een tiental bewaard zijn gebleven.

In 1792 was in Lede de grote klok weer gebarsten. Op 26 januari 1792 werd de 8.846 pond wegende klok naar de gieterij van Andreas Josephus Vanden Gheyn in Leuven gebracht om te hergieten. De nieuwe klokken werden in september afgehaald. Men betaalde 1.080 gulden en 167 gulden 12 stuivers voor de klepels. Op 27 november werden ze door de deken geconsacreerd. De grootste werd vernoemd naar de Heilige Martinus, de middelste ter ere van Sint-Anna en de kleinste ter ere van Sint-Agatha. De klokken in de kerktoren wogen nu respectievelijk: 1.109 pond, 1.639 pond, 2.171 en 5.739 pond. Samen dus 10.658 pond.

Het overlijden van Andreas Josephus Vanden Gheyn in 1793 viel ongeveer samen met de eerste opvorderingen van klokken door de Franse bezetter. Deze periode is ook gekend als de *'donkere eeuw van de beiaardkunst'*. Het was reeds in 1792 dat het *'Comité du Salut Public'* officieel de opdracht gaf om systematisch alle klokkenspellen in beslag te nemen en het tin uit het brons te verwijderen.

Lede zou ook niet kunnen ontsnappen aan deze maatregel. De goederen van de kerk werden aangeslagen en verbeurd verklaard. De kerk van Lede werd gesloten in september 1797 en omgevormd tot een gevangenis. In november werden 5 klokken uit de toren gehaald.

◀ de oude voordeur van de St.Martinuskerk gezien van de binnenkant

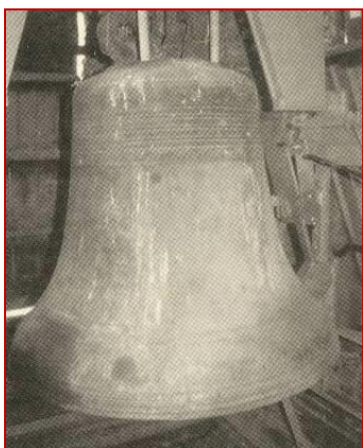
Vier van deze klokken waren reeds weggevoerd naar Aalst of Gent terwijl op 15 frimaire de vijfde klok nog steeds in Lede was. Als kantonhoofdplaats zou er voor deze klok 'goed zorg gedragen worden' door het kantonbestuur, doch er werd achteraf niets van teruggevonden.

Van zodra de kerk in Lede heropend werd op 18 mei 1800, werd alles weer rustig in de parochie. In 1804 werd dan een nieuwe klok besteld bij Vanden Gheyn in Leuven. De klok werd op 18 augustus 1806 in de toren gehangen. In totaal zouden de Vlaamse klokken de Fransen 300 miljoen Franse muntstukken opleveren.

Rond het midden van de 19de eeuw werden de beiaarden opgevoerd als een statussymbool van de oude Nederlanden. Lang duurde deze bloeiperiode niet. Met de opkomst van de Industriële Revolutie ging de beiaardkunst een zware periode tegemoet. In deze tijd kwam een soort 'klokkenspel' op de markt waarbij het bedieningsmechanisme via een pneumatisch of elektrisch systeem bediend werd. Heel wat mensen waren in de wolken met dit nieuw systeem maar men stond blijkbaar niet stil bij het feit dat het meer een ongenueanceerd gehamer op klokken was en een ruwe toonvorming.

In de 19de eeuw werd de klokkengietkunst en de daar bijhorende beiaarden beheerst door de gebroeders André Louis Van Aerschodt (1814-1888) en Séverin Van Aerschodt (1819-1885) uit Leuven. De klokken van Van Aerschodt waren kinderen van hun tijd : neogotisch in de versiering en romantisch van timbre, met een voorkeur voor sonore klokken.

Op 16 november 1828 waren de klokken in Lede weer gescheurd. Men stelde toen voor om deze te laten hergieten en tevens te verzwaren. Een

paar jaar later was het weer prijs ! In 1832 werden uiteindelijk de twee gescheurde klokken door Joris Bastien te Damblain hergoten.

Eén woog 450 kilo (sol toon) en droeg als inschrift '*In honorem Sancti Martini*' (Ter ere van **Sint-Martinus**). Verder '*Praenobili domino Joanne Philippo van Pottelsberghe de la Potterie et Domina Maria Joanna Theresia Coppens. Jo.-Bapt. De Groote, pastore*'.

De andere klok woog 1.644 kg (do toon) en had als inschrift '*In honorem Sanctae Mariae*' (ter ere van de **Heilige Maria**). '*Domino Joanne Coppens burgemeester et praenobili Domina Rosalia de Kerchove, nata van Pottelsberghe de la Potterie. J. Bapt. De Groote, pastore*'.

Op beiden stond : '*Me fudit in Lede Joannes Bastien. Anno Domini 1832*' (Gegoten te Lede door J. Bastien in het jaar des heren 1832).

Na het overlijden van de gebroeders Van Aerschodt, werden in Leuven twee nieuwe gieterijen geopend.

Pierre Sergeys (1827-1912) was in 1890 begonnen met een atelier en een smeltoven. Alphonse Beullens (1840-1924) goot op bijna hetzelfde moment zijn eerste klok. Deze twee gieterijen zouden grotendeels de klokkenmarkt in de 20ste eeuw beheersen.

Constant Sergeys (1855-1935), zoon van Pierre, zou in 1893 Leuven verlaten en in Chênée bij Luik een nieuwe zaak opstarten.

Een paar jaren later, in 1898, nam Felix Van Aerschodt (1870-1943) het bedrijf over van zijn vader Séverin. Alphonse Beullens' zaak werd even later overgenomen door Omer Michaux (1877-1956) uit Jambes.

In Doornik werd de gieterij Drouot op het einde van de 19de eeuw nieuw leven ingeblazen door Marcel Michiels Sr uit Mechelen. Hij had, net als Felix Van Aerschodt en Constant Sergeys, zijn kennis opgedaan in de gieterij van Van Aerschodt.

Op 19 februari 1878 werd bij Severin Van Aerschodt uit Leuven een nieuwe klok van 1.163 kg (mi toon) besteld. Zij droeg als opschrift '*In honorem Sancti Josephi*' (Ter ere van Sint-Jozef). '*Susceperunt Augustinus Coppens, burgemeester. Pelagie della Faille, nata de Kerckhove Ouselghem. J.B. Bral, pastoor. 1878*'. Op de klok was een Sint-Jozef afgebeeld.

De klok werd geconsacreerd op 30 april 1879.

Strengere reglementen - 1708 en 1730

Na het bezoek van aartsbisschop **Humbertus Wilhelmus de Precipiano** op **9 maart 1708** werd een reglement opgesteld 'om te voorkomen alle swarigheden die er anders souden commen reysen ende om wegh te nemen die groote ongeregeltheydt'. Het geheel werd ingedeeld volgens het geluid van de klokken. Zo was er sprake van 'Fin, Fan, Fon, Gloria, Joseph, Martinus, Maria en Omnes Sancti'.

De eerste klok, '**Fin**', was de 'minste' en werd door de koster 3 maal per dag geluid, nl. 's morgens, 's middags en 's avonds. Nogmaals op vrijdag, zaterdag en zondag. Op de heilige dagen '*werd er geluid ten 9 ure als de eerste poose tot de hoogmisse ten één ure voor de vespers*'. Ook moest de koster deze klok luiden bij een begrafenis en een uitvaart van de armen die steun ontvingen van de Heilige Geesttafel. Om 3 maal te luiden kreeg de koster 3 stuivers, voor zijn dienst 10 stuivers. De nabestaanden zouden 1 gulden betalen aan de pastoor.

De middelste klok noemde men '**Fan**'. Deze werd geluid door de 'houtslager' en zijn twee helpers op zondag en feestdag. In de zomer om half zes, in de winter om half zeven voor de vroegmis en om half twee voor de vespers. Zij ontvingen hiervoor 15 gulden.

Een samengang van 'Fin' en 'Fan' was voor kleine uitvaarten met vijfmaal kleppen 's avonds voordien, 's morgens en 's avonds dezelfde dag en tijdens de dienst. De nabestaanden betaalden hiervoor, per *poose*, 1 stuiver aan de luider, aan de koster 1 gulden en aan de pastoor 2 gulden. Ook op Paasavond en Pinksteren, na het wijden van de voute, luidden de 2 klokken. (ter info : 1 gulden = 20 stuivers)

De grootste klok '**Fon**' werd geluid door de grafmaker, eventueel met de hulp van 2 of 3 helpers, op alle zondagen en heilige dagen om 6 uur in de zomer en om 7 uur in de winter voor de vroegmis, om 10 uur voor de hoogmis en om 2 uur voor de vespers. Om deze klok te laten luiden moest men 15 gulden betalen. Voor bijzondere uitvaarten luidde deze klok samen met 'Fan' in 5 *pozen* en gaf '*Fien*' als resultaat. Hiervoor kreeg de pastoor 4 gulden en de koster 2 gulden.

De term '**Gloria**' hield in dat de 3 voorgaande klokken luidden onder het gloria in de mis van Witte Donderdag, Paasavond, de dagen van de processie en de vespers. *'Wanneer de eerste poose sal luyden van de tweede Fon en de derde Gloria dat is alle drij 't samen op welcke manier oock sal geluyd worden tot de mettenen van kerstnacht ende den donderdag der seven weeën'.*

Deze 3 klokken zouden ook luidden voor *kerckhoflijcken*' die begraven werden met een gezongen mis en mits de nabestaanden de volgende dag een 'dertigste' lieten doen. De pastoor kreeg hiervoor 6 gulden, de koster 3 gulden. De kapelaan, de diaken en de subdiaken 2 stuivers indien ze meehielpen aan de dienst.

De 3 klokken werden ook geluid wanneer de overledene naar zijn of haar huis gebracht werd, er een gezongen mis zou plaatshebben, men de uitvaart met de grote officie liet doen en men een 'dertigste' zou laten doen. De pastoor ontving hiervoor 9 gulden, de koster 4 gulden. Elke bijkomende kapelaan kreeg 24 stuivers.

Tenslotte werden deze 3 klokken in samenhang geluid met *'het cleyn misse cloxken hangende op den choor'* in de begrafenissen en de uitvaarten van de *'koorlijken'*, die ofwel begraven werden in het hoogkoor, in de kapel van Onze-Lieve-Vrouw of in deze van Sint-Anna.

Wanneer op de dag van de uitvaart het officie van de doden *'ritu duplici'*, de *'commendatien'* en tenslotte na de mis de *'absolutien'* werden gezongen, ontving de koster hiervoor 6 gulden, de pastoor 12 gulden en iedere kapelaan 5 stuivers. In deze dienst werd er tot 15 maal geluid.

Enkel en alleen *'voor den Heer ofte Vrouwe Marquise sal geluyt worden ses weken lanck tot drij mael daghes. Elke poose sal maer dueren een quartier uer, oock op allersielen avondt en sal maer drij mael poosen luyden ende tusschen ider half uer de clocken stil houden'.*

De klok moest men met zachtheid behandelen *'en sal vermogen eenige luyder de clocken met geweld ofte al springend op te houden, maer hy sal die altijd van selfs laten swieren tot sy stil hangen'.*

Op 4 december 1730 stelde Maria Theresia de Bette, die het beheer van de kerk van haar broer, Jean François Nicolas, overleden op 11/1/1725, had overgenomen, een reglement op.

In 1730 liet men de grootste klok hergieten. Het was sinds 1685 de 5de maal dat dit gebeurde. Naast de naam van de klokkengieter Ignatius de Cock stond ook het wapen van de markies, samen met al zijn titels.

De oorzaak van het barsten *'is gecommen door de onervarenheyt van de clockluyders, als door het gedurigh luyden der selve'*. Om dit te voorkomen werd beslist *'eenen bequamen clockluyder, den welcken altoos bij ende present sal wesen soo wanneer de groote clocke sal moeten geluyd worden voor begravenissen, uytvaerten, missen, ...'*

Wie het zich riskeerde om zonder toestemming van de klokkenluider nog de grote klok te laten luiden kreeg onvermijdelijk straf en moest een boete betalen van 3 ponden parisis.

De officieel aangeduide klokkenluider kreeg voor iedere 'poose' 4 stuivers. Verder moest hij de eerste en de tweede deur van de toren sluiten. Om te beletten dat iemand zonder toestemming van de koster en de klokkenluider de grote klok zou luiden, werd op de muur van de kerk een kastje gemaakt *'omme de clockseelen daer inne te sluyten dewelcke niet sal geopent worden sonder de weete van de clockluyder'*.

In de uitvaarten zou men nog maar 3 maal mogen luiden, 's avonds dag voor, 's morgens en op de begrafenis zelf.

De 2de en 3de klok mochten enkel luiden bij een begrafenis zonder groot officie en een gewone begrafenis op het kerkhof. Bovenop de som aan de klokkenluider, 2 stuivers per 'poose', moest men hiervoor aan de kerk nog 1 gulden betalen. Voor de 3de klok alleen betaalde men 1 stuiver per 'poose' aan de koster. De mensen die afhankelijk waren van de Heilige Geesttafel betaalden niets aan de koster.

Bij een begrafenis van een kind dat zijn eerste communie niet had gedaan, mocht geen enkele klok luiden.

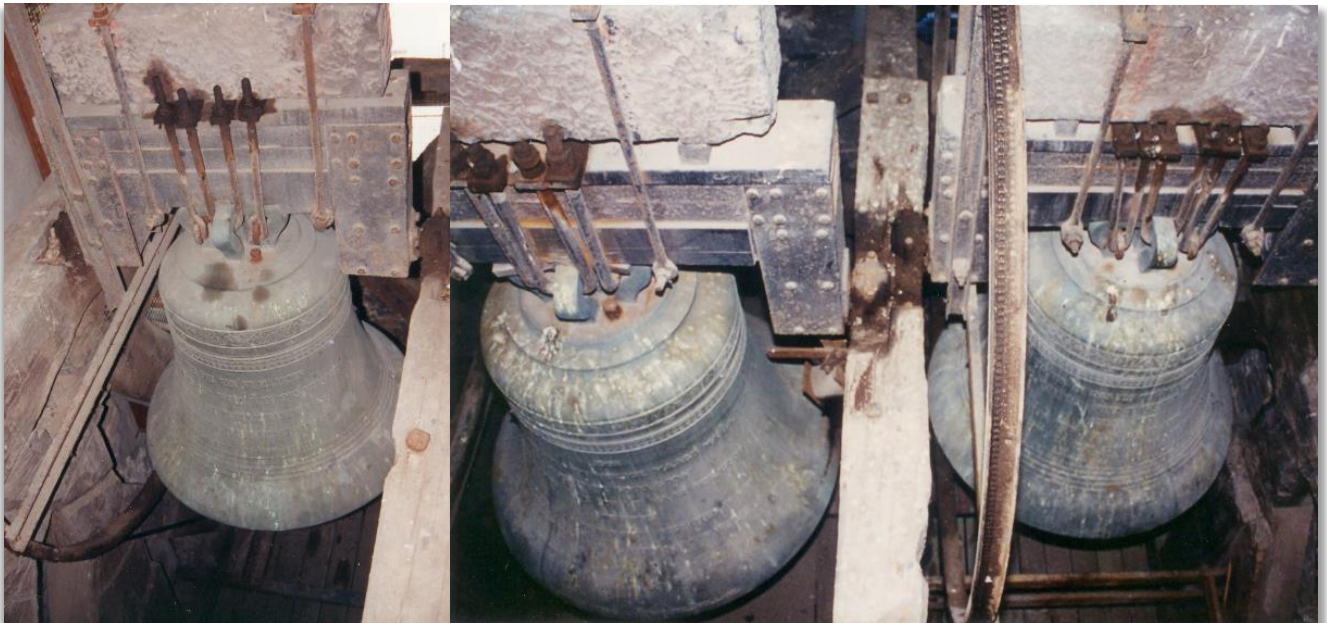
De grote klokken mochten wel 2 maal geluid worden bij votieve missen, nl. de avond voordien en de dag zelf. Hiervoor moest men aan de kerk 1 gulden betalen en aan de klokkenluider 8 stuivers. Voor 2 klokken was dit 10 stuivers en 4 stuivers.

De pastoor mocht de klok laten luiden zoveel hij wou zonder enige betaling als het maar voor 'Gods glorie' was.

Voor jaargetijden van de armen luidde de grootste klok 2 maal, 's avonds en 's morgens en ontving de klokkenluider niets. Bij jaargetijden waarbij de overledene 'er warmpjes in zat' werd ook de grootste klok geluid en kreeg de kerk 2 gulden en de luider 8 stuivers.

In het reglement stond ook, om het misbruik van het baarkleed te voorkomen, men 1 schelling moest betalen bij een begrafenis. Voor een 'dertigste' was het 5 schellinck.

Tenslotte werd aan de koster de opmerking gemaakt aan iedereen *'precieselyck te doen betaelen soo van het luyden als het pellerecht (voor het baarkleed) opden voet hier vooren'*.

de huidige 3 klokken op een rij : Martinus - 1963 - 570 kg
Maria - 1962 - 1575 kg
Jozef - 1963 - 955 kg

Kijken naar de toren - 1871 - 1873

In 1871 gaf **pastoor De Coninck** opdracht aan architect Serrure uit St.-Niklaas om de toren te laten optrekken.

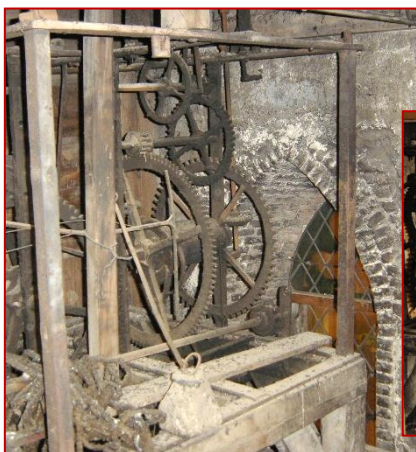

Door het kleurverschil met de nieuwe Lediaanse steen ontstond een horizontale lijn die de uurwerken halverwege dwarst. Vanaf nu sprak men over de '**kwart na negenlijn**'.

Het jaar nadien maakte uurwerkbouwer Ed. Michiels uit Mechelen een bestek voor het ontwerpen van een nieuw horlogesysteem met een mechanische aandrijving. 'Uren' en 'halfuren' zouden op 2 klokken slaan, het 'kwartier' 1 slag. Ook 2 nieuwe wijzerplaten met uren- en minutenwijzer werden gepland samen met de herstelling van de 2 bestaande.

Pastoor Bral schrijft in zijn verslag van 1 mei 1873 : *'Gezien de hoge kosten is er geen gevolg gegeven aan het voorstel van Michiels. Met slechts de som van 500 frank is de oude horloge gerestaureerd door een horlogemaker uit Aalst, onder de begeleiding van pastoor De Feyter uit Herdersem. Voor dezelfde som zijn de 2 oude wijzerplaten vernieuwd en zijn er 2 nieuwe gemaakt met dubbele wijzers voor uren en minuten'*. (vertaald uit het Frans)

De wijzerplaten hadden een diameter van 2m75.

Het oude **uurwerkmechanisme** staat opgesteld in een houten kast van 1m95 bij 1m55 onder de klokkenkamer, achter het venster op de westgevel. Het systeem heeft een **draaihendel** aan de buitenzijde van de kast. Met deze hendel trok men - met regelmaat - het loodzware tegengewicht op.

Oorlog en klokken ~ 1941 - 1945

Op 1 november 1941 besliste de Duitse bezetter, in de persoon van von Falkenhausen, dat klokken van na 1850 onmiddellijk zouden gesmolten worden. De klokken van de periode 1790 tot 1850 zouden aan een oudheidkundig onderzoek onderworpen worden. Klokken van 1700 tot 1790 mochten niet hersmolten worden om de jonge-in-beslag-genomen te kunnen vervangen en deze van vóór 1700 mochten onaangeroerd blijven.

Ondanks alle protesten van oa. kardinaal Van Roey, zelfs van Paus Pius XII en een conferentie van Brusselse burgemeesters, werd de Duitse beslissing van 12 februari 1943, waarbij het decreet van 1 november 1941 definitief van kracht werd, doorgevoerd.

In 1943 werden de twee grootste klokken uit de Leedse kerktoren genomen.

◀ De klokken werden per vrachtwagen weggevoerd.
Vele Ledenaars keken met gemengde gevoelens toe.
Rechts op de achtergrond de apotheek Burms, toen 'Banque Centrale de la Dendre'.

◀ fonoplaat met de klank van de 3 klokken.
titel : 'Heilige Martinuskerk (Lede)'

Hun klokkengelui werd - gelukkig - eerder op 75-toerenplaat vastgelegd bij *Radio Schaerbeek - Bruxelles* en kon, tot de komst van de nieuwe klokken, via luidsprekers weerklinken langs de galmgaten.

In 1950 werden 2 nieuwe klokken besteld bij Sleghers uit Tellin (prov. Luxemburg) voor 220.000 frank (5.500 euro). Op 23 december werden ze in de toren opgehangen : de Mariaklok '*Beatæ Mariæ Virginis ... sanctuario in Lede 1950*' (1642 kg) en de Sint Jozefklok '*Joseph mihi nomen sonet ... anno MCML*'. Ze werden ingewijd door deken Frans De Cock uit Aalst.

Hoe luiden de klokken nu ~ 1956 - 1989

In 1956 werden de klokken elektrisch gestuurd. Het 'touwtrekken' werd 'letterlijk' verleden tijd voor de prijs van 98.000 frank (2.450 euro). Op de 4 wijzerplaten werden rondom 24 voltlampjes aangebracht, zodat ook 's nachts het uur af te lezen was.

In 1961 was de grote klok na 11 jaar dienst 'uitgeluid'. Ze moest hergoten worden bij de firma Michiels in Kortrijk. Deze firma ging echter failliet ... en wij waren onze klok kwijt !

Het jaar nadien werd een nieuwe klok van 1640 kg aangekocht bij Petit en Fritsen in Aarle-Rixtel (N. Brabant NL) voor 143.000 frank (3.575 euro). Ze draagt volgende tekst :

'1962. Ter ere van de heilige Maagd Maria, 'de Zoete Nood Gods', verkondig ik de lof uit haar heiligdom te Lede, vorig jaar gebarsten, hergoten in het jaar van het IIe Vatikaans Concilie'.

In 1963 werd de Martinusklok uit 1832 verkocht aan de parochiekerk van Wanzele en werd op 14 april 1964 in de toren gehangen. Zij staat er wel bekend als 'Mariaklok' !

Nog in 1963 goot Petit en Fritsen 2 andere klokken : een Sint-Jozefklok van 955 kg en een Sint-Martinusklok van 570 kg.

De Sint-Jozefklok draagt volgend opschrift :

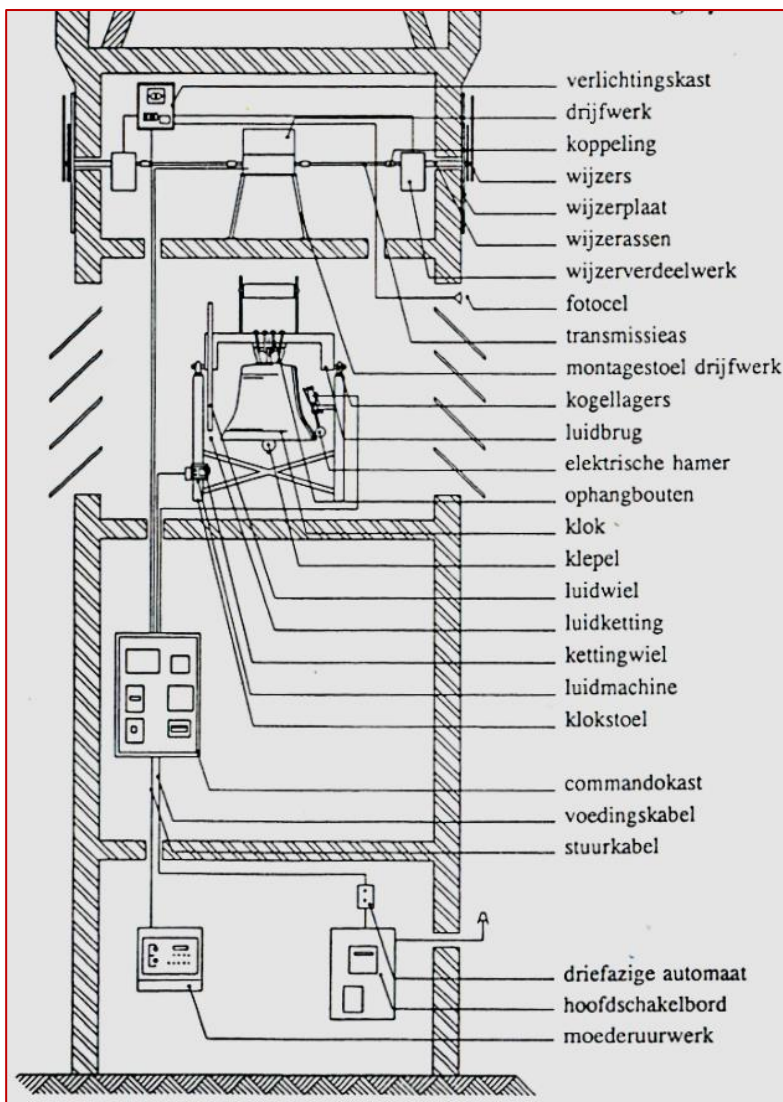
'In 1877 gegoten, in 1943 als oorlogsschroot weggevoerd, in 1950 vervangen, werd ik hergoten ter ere van de heilige Jozef in het jaar, waarin paus Johannes XXIII de aanroeping ter ere van de beschermer van Kerk en gezin plaatste in het kanon van de H. Mis'.

Op de Sint-Martinusklok staat te lezen :

'In 1832 ter ere van Sint-Maarten gegoten, werd ik in 1963 hergoten om in éénklank de parochianen op te roepen tot de dienst van God in beleefde naastenliefde'.

Eind juli 1989 bleek de luidinstallatie van onze klokken versleten. Deze 'oude' installatie regelde de juiste luidhoogte en luidfrequentie. Indien de klokken niet juist luidden, activeerden de trillingen het sneller barsten ervan en werden de kettingen en ophanging beschadigd.

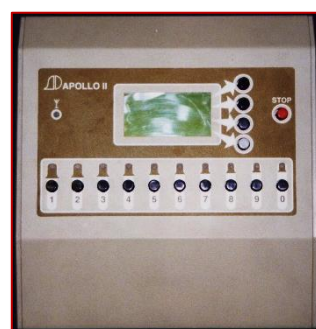
Pastoor-deken De Pelecijn gaf de firma Clock-O-Matic opdracht om een hoog technologisch uurwerksysteem, het 'Apollosysteem' te plaatsen.

Een zend- en ontvangst-module stuurt nu de klok om steeds het juiste uur weer te geven.

De radiosignalen van de DCS-77 langegolfzender in Maiflingen (bij Hamburg) geven onfeilbaar de juiste tijd, alle dagen van het jaar, op basis van een cesium-atoomklok in Braunschweig (D) en het torenuurwerk wordt automatisch gecorrigeerd bij eventuele stroompanne.

Het nieuwe luidsysteem is tevens aangepast aan het gewicht van de klokken en stuurt met een commando de signalen naar de toren om de klokken te laten luiden en kleppen.

Klok gemaakt - klok gewijd

Zodra de klok gegoten en voldoende afgekoeld is, worden de verbrande vormen verwijderd en komt de bronzen klok te voorschijn. Wanneer de gietfouten zijn wegge-

slepen en de klok is opgeschuurd, kan het stemproces beginnen.

Al bij de aanvang heeft de klok een toon die bepaald wordt door haar grootte en haar profiel. Het komt eigenlijk hier op neer : hoe zwaarder de klok, hoe lager de toon en hoe kleiner, hoe hoger.

Eenmaal de bijstemming heeft plaatsgevonden, kan de klok geleverd worden en kan ze met het nodige ritueel in de kerk opgenomen worden. De te volgen rituelen worden opgenomen in het Pontificale en het Rituale Romanum.

De bisschop of aangestelde in witte koorkap, wijdt eerst het water, dat symbool staat voor het eeuwige leven, waarmee de klok gewassen of 'gedoopt' wordt. Vervolgens komt het zout, dat symbool staat voor christelijke wijsheid. Daarop wordt het zout in kruisvorm aan het water toegevoegd. Tijdens deze ceremonie worden verschillende gebeden

door de bisschop uitgesproken en worden de psalmen 50, 53, 56, 66, 69, 85 en 129 gezongen. Het wassen van de klok gebeurt met een witlinnen doek, wit als symbool voor de zuiverheid, en een wijwaterkwast. Tijdens deze handelingen worden de psalmen 145 tot en met 150 gezongen. Na het afdrogen van de klok met een ander witlinnen doek volgt **de zalving** met heilig olie. Deze staat als symbool van de zachtheid van de evangelische deugden.

Het aantal zalvingen, zeven in kruisvorm aan de buitenkant en vier in kruisvorm aan de binnenkant, is eveneens veelbetekenend.

Het heilig getal zeven is een christelijk symbool voor de liefde en verwijst onder meer naar de zeven gaven van de Heilige Geest, de zeven sacramenten, de zeven laatste woorden van Christus aan het kruis, de zeven zegels van de Apocalyps, de zeven dagen van de week. Het getal vier verwijst naar de vier grote profeten uit het Oude Testament, de vier evangelisten in het Nieuwe Testament, de vier hoofddeugden, de vier armen van een kruis, de vier seizoenen en de vier windstreken.

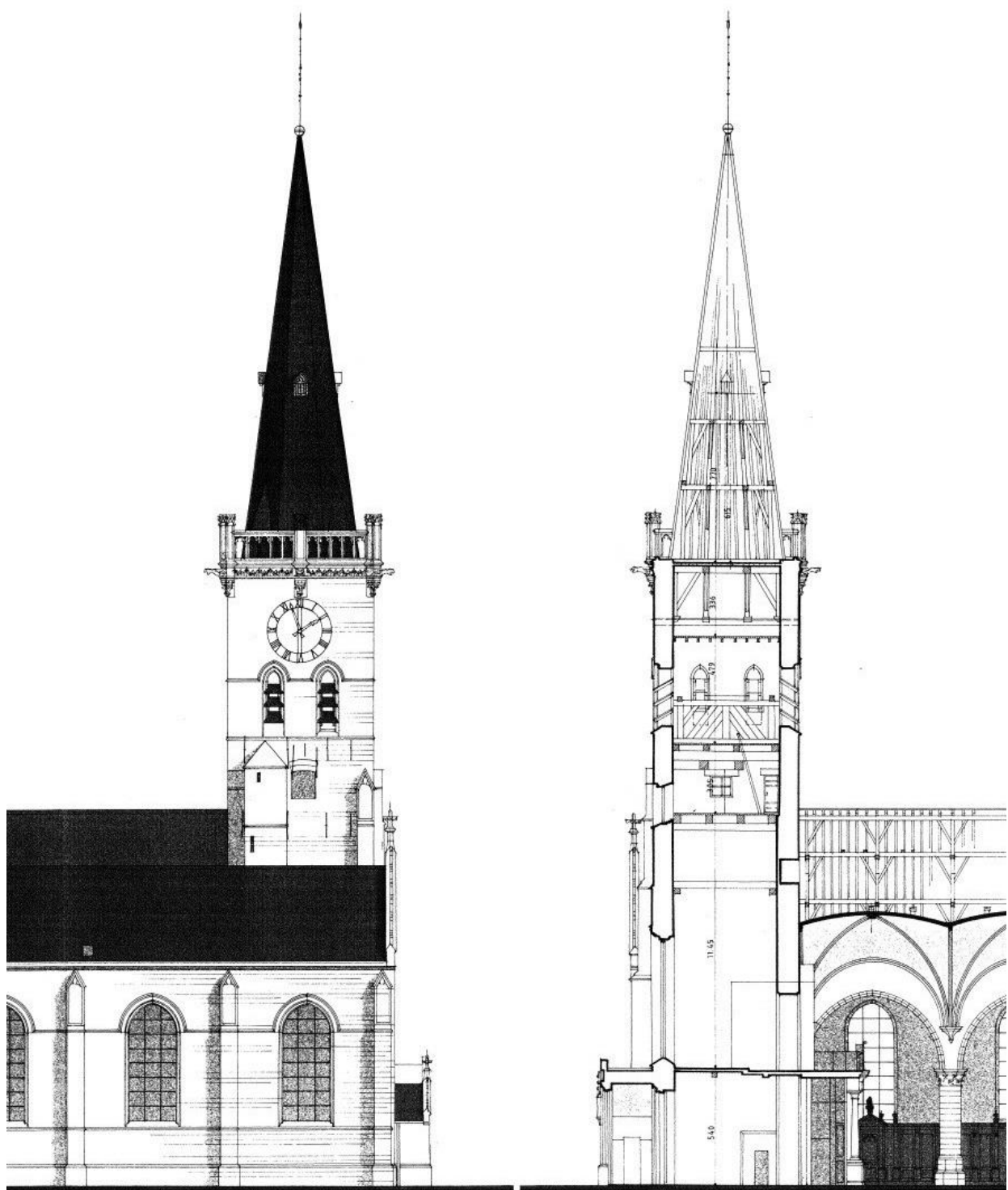

De zalving van de klok wordt beëindigd met het zingen van *'Vox domini'* en van psalm 28. Tijdens het zingen van *'Deus in sancto via tua'* en psalm 76 wordt de klok vervolgens buiten en binnen **bewierookt**. Tijn, wierook en mirre zijn van oudsher, vanwege hun kostbaarheid, het symbool van lof- en eerbetuiging.

Wanneer de klok haar naam krijgt, wordt zij, ter ere van de Heilige Drievuldigheid, door de bisschop (of zijn aangestelde) driemaal met de klepel aangeslagen. Op hun beurt doen ook de peter en de meter van de klok dit **'luiden van de klok'**.

In naam van de Kerk krijgt ze aldus het recht van spreken. Door deze heiliging behoort de klok nu aan God en wordt haar zicht aan de mensen ontnomen. Het is daarom dat de klok, vooraleer ze in de kerk-toren wordt gehesen, omhuld wordt in een witlinnen doopkleed.

Doorsneden toren Sint-Martinuskerk
 Links : de noordzijde met duidelijk de torentrap met z'n 85 treden
 Rechts : de zuidzijde met de gebinten en de klokkenkamer

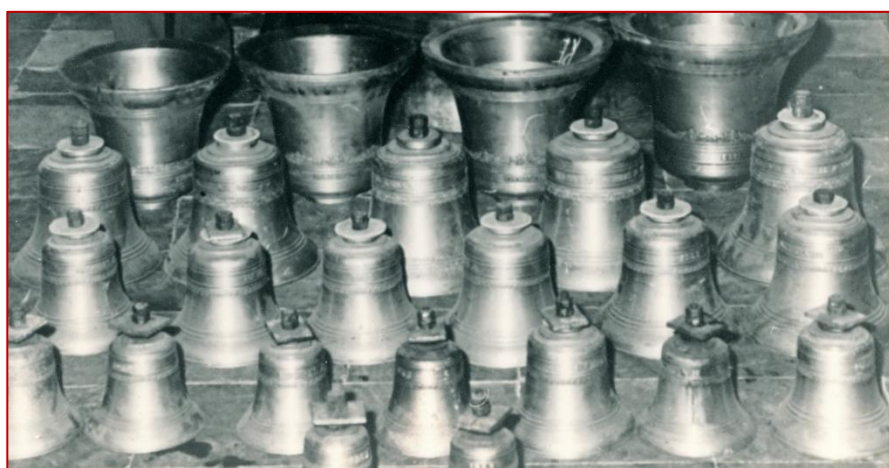
De zingende toren - 1963 - 2017

Via een klein deurtje in het hoofdportaal onder de toren, klimmen we langs de 85 treden van de stenen wenteltrap naar de horlogekamer. Nog 2 ladders en we staan oog in oog met een pracht van een klokkenspel.

Het is dank zij de gedreven inzet van pastoor **Gerard Govaert** en koster-organist **Jozef Heiremans** dat Lede opnieuw, na 350 jaar afwezigheid, ons van beiaardklanken kon laten genieten. Lede zou een beiaard kopen. Het oog viel op een kleine reisbeiaard van de firma Petit

en Fritsen. Deze firma had de beiaard overgenomen van het failliete bedrijf Marcel Michiels uit Doornik. Een beiaard die met veel trots zijn klanken liet galmen op de Wereldtentoonstelling '58 in Brussel.

De firma Petit en Fritsen stelden de beiaard te koop, de Zusters Mari-colen steunden het plan met een gift van 50.000 fr. (€ 1.250) en Lede was eigenaar van een beiaard !

De klokken zijn aangekomen en staan netjes opgesteld in de het hoofdportaal.

De beiaard bestaat uit 24 klokken van de gietjaren 1952, 1953 en 1955, allen gemaakt door Marcel Michiels. Op elke klok staat '*me fvdit michiels jr tornaci*' - 'Michiels jr goot mij in Doornik'. De beiaardklokken bestaan voor 78% uit rood koper en 22% uit tin.

Het klokkenspel heeft een frame van 3 meter hoog en is 90 cm breed. Het carillon bevat 4 rijen klokken, onderaan de C3+ basklok van 56 kg. Alle klokken wegen samen ± 800 kg.

De zware basklok wordt aangeslagen met de voet. De bediening van de andere klokken gebeurt via een klein klavier met korte verbindingen.

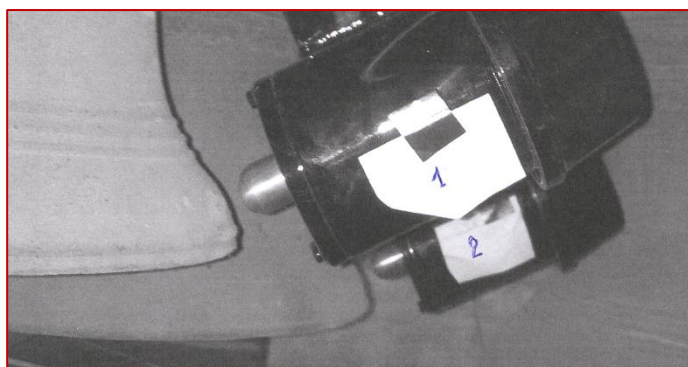
De aanslag met gesloten vuist of gespreide hand op de essenhouten slag houten van het manuaal laat de beiaardier toe de klepels naar de binnenwand van de klok te brengen.

Zo'n 20 jaar geleden werden kleine herstellingen uitgevoerd aan de verbindingen en werd het frame ontroest en

geschilderd. Momenteel is de beiaard echter manueel niet meer bespeelbaar en wacht men op een algehele restauratie, samen met het 'dossier orgel'.

De tijd blijft echter niet stilstaan en er werden plannen gemaakt met de firma Clock-O-Matic uit Holsbeek om onze beiaard deels om te vormen tot een 'automatische' ! Dit kon gebeuren zonder de restauratie van het manuele gedeelte af te wachten. Geen extra vereisten zijn nodig voor de demontage en hermontage later.

Met aanslaggevoelige beiaardhamers wordt de slagkracht van elke beiaardhamer afzonderlijk gestuurd. Hierdoor kan elke melodie zacht of

hard gespeeld worden en kunnen er variaties in de melodie gebracht worden, vergelijkbaar met het manuele beiaardspel.

De klank is ook aangenamer.

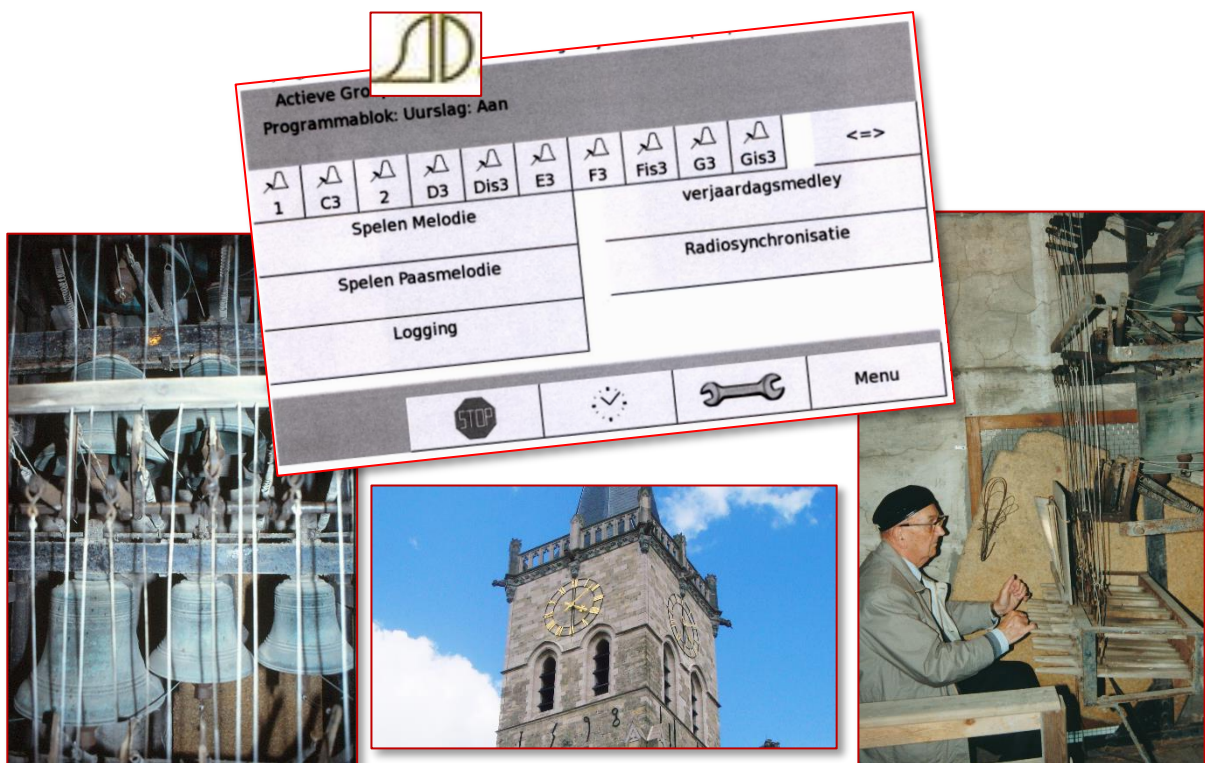
◀ de beiaardhamers

Het nieuwe geïnstalleerde automatisch beiaardspel omvat twee grote luiken, nl. de aanslaggevoelige elektromagnetische beiaardhamers en de Apollo III beiaardcomputer voor het aansturen van deze.

De beiaardcomputer Apollo III met *touchscreen* voor het aansturen van automatische klokken- en beiaardspelen, functioneert als *stand-alone-toestel* maar kan eveneens aangesloten worden op een *ethernetwerk*.

Zo kan men van op het eigen netwerk of zelfs van op heel het internet, met een pc, tablet of smartphone, het toestel van op afstand bedienen en programmeren. Ook *back-ups* kunnen op die manier van en naar het toestel gestuurd worden.

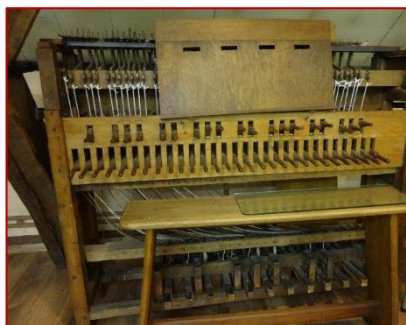
Om een ruime variatie aan klanken uit de toren te laten weergalmen, is er gekozen voor een elektronische oplossing, MIDI (Musical Instrument Digital Interface) genaamd. Dat is een digitaal systeem waarmee elektronische muziekinstrumenten muzikale info kunnen uitwisselen. Anders gezegd, men kan het elektronisch klavier op een willekeurige plaats bespelen terwijl er simultaan vanuit de toren klokkenklanken gegenereerd worden.

W e hebben nog beiaarden ... ?

Jozef Heiremans oefende regelmatig op zijn huisbeiaard vooraleer zijn beiaardmuziek uit de kerktoeren te laten horen aan het publiek.

Deze huisbeiaard werd na zijn overlijden in 2000 door zijn kinderen overgedragen aan de Academie voor Muziek en Woord te Lede.

Na de nodige herstellingen werd deze oefenbeiaard op 19 juni 2010, de Dag van de Beiaard, aan het publiek voorgesteld door onze koster-beiaardier **Patrick Stevens**.

In de processie van 1974 zagen we voor de eerste keer een **reizende beiaard**. Hij werd gehuurd bij Clock-o-Matic, stond gemonteerd op een aanhangwagen en werd getrokken door een tractor.

De beiaardier was toen Jozef Heiremans.

▲ Jozef Heiremans in 1979.

▲ Patrick Stevens bespeelt de reizende beiaard sedert 1999. Vanaf dan zit hij ook aan het klavier van de torenbeiaard.

BIBLIOGRAFIE

BOEKEN

Jean-Claude BUYS - Bart VAN LANGENHOVEN.
1993 - Heemkundige Kring Heemschut, Lede. Jaarboek Ken uw Dorp.

André DE GRAUWE
1998 - Lede en zijn toren 1598-1998. Een verhaal van 400 jaar.

Bart VAN LANGENHOVEN
2000 - Monument en Tijd. Thema Open Monumentendag.

Bart VAN LANGENHOVEN
2010 - Lede ... Klokken en Beiaard.

Hubert TOPKE
2011 - (H)oog op de Toren.

DOCUMENTATIE

Clock-O-Matic
Joost DE SMEDT

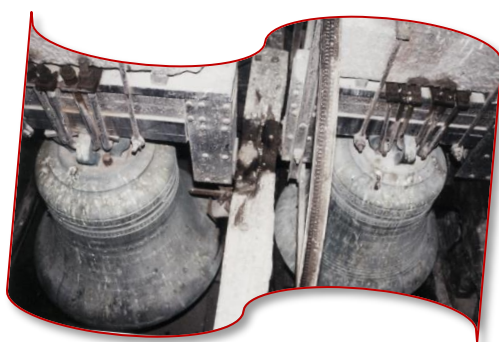
FOTOARCHIEF

André DE GRAUWE
Johan DE LANNOY
Kon. Heemkundige Kring HEEMSCHUT - Lede
Hubert TOPKE

COLOFON

Titel	:	Lede, zijn Klokken en Beiaard
Tekst en samenstelling	:	Topke Hubert
Uitgave	:	Kerkraad - Lede

D / 2017 / 8592 / 1

**Deze brochure werd uitgegeven n.a.v. de inhuldiging van
de elektronische beiaard op zondag 8 januari 2017**